

Espiritualitat i naturalesa: Ubuntu des de Solius

Jòrdan Faugier Botifoll
Monjo del Monestir de Solius

1. El silenci de la neu de la infantesa

D'enllà dels núvols / la neu davalla a volves. / ¿Potser són pètals / de les branques florides / de l'arbre de la lluna? (Fujiwara Kyosuke, 1104-1177)

Un record d'infantesa m'acompanya sovint: el meu germà i jo traïem el cap a l'era i contemplant, embadalits, com davallaven silenciosament el flocs de neu enmig de la nit. Quan érem petits, aquell silenci era per a nosaltres sinònim de felicitat: l'endemà, segurament, no aniríem a l'escola ja que estariem incomunicats, i podríem jugar tot el dia amb la neu... visca! Abans que els nostres pares ens vinguessin a despertar per anar a l'escola, des del llit paràvem bé l'orella i, escoltant el silenci de la natura, ja sabíem si havia nevat molt o poc. El poder absorbent de la neu fa que els sons que produeixen la piuladissa dels ocells, la fressa dels arbres o el vent quedin molt esmorteïts. Quan deixa de nevar segueix aquesta sensació de silenci i per això, el meu germà i jo, des del llit ja podíem augurar quina mena de dia ens esperava.

Haver viscut tota la nostra infantesa i joventut en una masia enmig de la natura, a la Vall de Ribes, ha estat un dels regals més grans que el meu germà i jo hem pogut gaudir en la nostra vida. Mai restarem prou agraïts als nostres pares per la ferma decisió que van prendre d'abandonar la ciutat i anar a viure a la muntanya, per tal que els

seus fills poguessin créixer embolcallats de boscos i prats... i amor a vessar! Quan recordo aquells anys no puc evitar pensar en la meravellosa pel·lícula «Planeta Lliure» (*La Belle Verte*) de Coline Serreau. I fou precisament en aquest ‘*Planeta lliure*’ de la vall de Ribes, a l’edat de vint-i-set anys que, una nit, contemplant el firmament estelat, meravellat i amb una obertura radical, tot d’un plegat, sense cap avís previ, en un instant... s’esdevingué una ‘explosió d’Amor Etern’ que canvià el rumb de la *meva* vida —tot i que, d’aleshores ençà, l’expressió ‘*meva vida*’ deixà de tenir el sentit que havia tingut fins aquell moment: ara, m’adonava que la Vida era viscuda en mi! Sis mesos després d’aquella *explosió* desbordant vessant-se en pur Amor, el 2 de juny del 2003 arribava al monestir cistercenc de Santa Maria de Solius, al Baix Empordà. El mateix dia d’arribada, mentre caminava vers la porta d’entrada, sota l’esguard del formós lledoner de la plaça del monestir, vaig sentir dins del meu cor que aquell era el lloc en aquest món on Déu volia que jo fos monjo. Les oliveres i el xiprer de l’entrada del monestir van somriure; la Mare de Déu de Solius no va haver de somriure... ella sempre ens acompanya amb el seu somriure amarat de tendresa i plenitud! Cada dia a les cinc del matí, abans de vigílies, quan vaig a obrir la porta de l’església del monestir, miro el cel estrellat i intento viure «connectat a aquell llampec d’amor que passà sense deixar rastre en l’univers visible; aquell llamp que deixà en el més pregon del meu ésser una perla d’eternitat».¹ Ubuntu Ribes de Freser i Solius!

2. El silenci dels ‘monjos blancs’ de Solius

By ceasing to question the sun / I have become light, / Bird and wind. / My leaves sing. / I'm earth, earth / All these lighted things / Grow from my heart²

Els primers monjos cistercencs es van establir l’any 1098 en un

1. Cf. Y. DURÁN SERRANO, *Enamorada del Silencio*, Madrid: Trompa de Elefante 2013, p. 13.

2. Thomas MERTON, «O Sweet irrational worship», in: *The Collected Poems of Thomas Merton*, New York: New Directions 1977, p. 344. [Cessant de preguntar al sol / m’he convertit en llum, / ocell i vent. / Les meves fulles canten. / Sóc terra, terra / el meu cor il·lumina / tot allò creat.]

paratge boscós, solitari i poc fèrtil anomenat Cister.³ S'esforçaren per redescobrir la vertadera naturalesa, simplicitat i pobresa evangèlica dels orígens la vida monàstica a partir d'una observança més fidel a la Regla de Sant Benet. Aquests primers 'monjos blancs' van mantenir sempre una relació molt íntima i profunda amb la naturalesa. Gueric d'Igny (†1157), posem per cas, assenyala sovint que la natura constituïa, sense cap mena de dubte, un bell testimoniatge de Déu; o Alà de Lilla (†1202) va escriure dues obres (*De Planctu Naturae* i l'*Anticlaudianus*) en les quals la natura mateixa és considerada com una persona que estableix una relació estreta i beneficiosa amb l'home, per bé que, a voltes, també es lamenta i plora per les ofenses que li fan els éssers humans.

El monestir cistercenc de Santa Maria de Solius va ser fundat l'any 1967 per un petit grup de monjos provinents del monestir de Santa Maria de Poblet. Solius, que etimològicament vol dir '*Les Oliveres*', està situat en el massís Ardenya-Cadiretes. El 74% del massís està format per boscos (principalment de sureres, pins i alzines) i des de fa uns anys està inclòs dins del Pla d'Espais d'Interès Natural elaborat pel govern de Catalunya. Les característiques granítiques del massís i el seu caràcter costaner atorguen al paisatge una singular bellesa que deixa bocabadat tothom qui s'hi atansa amb el cor obert. L'Ardenya conforma un ecosistema ric i complex on domina la vegetació mediterrània septentrional, tot i que la influència centreeuropea i atlàntica també es reflecteix en els fondals i obacs humits, on hi ha meravellosos boscos de ribera en els quals habita un silenci primigeni que embolcalla l'ànima en una pau pregona. Quan m'endinsó silenciosament en aquests boscos i em deixo captivar pel seu encís, no puc evitar recordar els versos del poeta que va fascinar el meu pare: «Deixeu-vos posseir lentament per la joia, / com la nit per l'esforç ignorat de la llum, / i descobrireu la bellesa inicial de les coses. / [...] Tot consisteix a estimar finament les coses petites.»⁴

3. *Cistercium* o *Cistellum* (llatí), *Cistel* (en francès medieval), *Cîteaux* (en francès modern).

4. M. MARTÍ I POL, *Veu Incessant*, Barcelona: Edicions 62, 2013, p. 51.

La nostra relació amb la naturalesa ha d'integrar-se en els principis de la veneració per la vida. L'ecologia profunda mena vers l'ecologia reverencial i espiritual.

Satish Kumar,⁵ gran mestre en l'art de viure, i compromès —com Thich Nhat Hanh— amb la no-violència i la militància ecològica, ens recorda sovint la necessitat d'eixamplar la nostra consciència per tal que el nostre paisatge interior connecti amb el paisatge exterior. Ben mirat, podem vincular-nos al nostre planeta de dues maneres: com a turistes, tot percebent la terra com a font de béns i serveis per al nostre ús, plaer i gaudi; o bé podem vincular-nos-hi com a pelegrins, i tractar el planeta amb reverència i gratitud. Satish, pelegrí de la terra, ens recomana⁶ que per tenir una experiència profunda de la naturalesa cal que toquem la terra, que caminem pel bosc, que nedem en el mar, que contemplem els núvols i gaudim de la posta del sol. Solament des d'aquesta pregona experiència neix el ferm compromís de respecte i de tenir cura del nostre planeta. Només aleshores podem passar del consumisme a la conservació. De la mateixa manera que nosaltres reconeixem els drets dels éssers humans, l'ecologia profunda ens demana que també reconeguem els drets de la natura. La nostra relació amb la naturalesa ha d'integrar-se en els principis de la veneració de la vida. L'ecologia profunda mena vers l'ecologia reverencial i espiritual. A Satish Kumar també li agrada recordar les paraules del seu amic Thomas Berry, teòleg cristià nord-americà (†2009), que afirmava que l'univers no és pas una col·lecció d'objectes, sinó una comunitat, una comunitat de subjectes. En el seu llibre *El Somni de la Terra* (*The Dream of the Earth*, 1988), Berry feia notar que el món natural és la comunitat sagrada més gran, a la qual tots pertanyem. Els elements naturals de la Terra —els altres éssers vius, els arbres, els boscos...— també tenen dret a la vida com els éssers humans... duem l'univers en

5. Cf. S. KUMAR, *¿Turistas o peregrinos?*, Barcelona: Icaria Editorial 2010.

6. Cf. S. KUMAR, *Tierra, Alma y Sociedad*, Barcelona: Kairós 2014, p. 19.

La biocràcia ens fa prendre consciència que som una gran família i alhora comporta un progrés ecològic, espiritual i social que ens ajuda, a no oblidar mai, que «tota la terra és una icona vivent del rostre de Déu».

el nostre ésser, de la mateixa manera que l'univers ens duu a nosaltres en el seu ésser. L'any 1991 Thomas Berry va escriure amb el jesuïta Thomas Clarke el llibre *Reconciliació amb la terra (Befriending the Earth)*. En la introducció d'aquest llibre hi trobem una cita molt il·luminadora de F. Dostoievski de l'obra *Els Germans Karamazov*, que ens deixa entrellucar per quins viaranys recorrerà el llibre: «Estima tota la creació de Déu, tots i cadascun dels seus grans de sorra. Estima cada fulla, cada raig de llum de Déu. Estima els animals, les plantes, estima-ho tot. Si ho estimes tot percebràs el misteri diví de les coses». Val a dir que Thomas Berry també emprà freqüentment el terme *biocràcia*, —com també és usat pel col·lectiu *Poc a Poc* de Mallorca.⁷ La biocràcia implica una forma de pensar, viure i actuar que és beneficiosa no solament per als éssers humans, sinó també per a tots els éssers vius (els animals, els boscos, el mar, la terra). La Vida és la que ens uneix a tots i és sagrada. Tots estem connectats i per això reverenciem i respectem totes les formes de vida. La biocràcia ens fa prendre consciència que som una gran família i alhora comporta un progrés ecològic, espiritual i social que ens ajuda a no oblidar mai que «tota la terra és una icona vivent del rostre de Déu» (sant Joan Damascè, †749).

Esdevenir pelegrins d'aquest planeta sagrat i estimar amb un cor eixamplat tota la creació de Déu amb una fe que —com diria el Prior de Bose, Enzo Bianchi— no sigui acòsmica demana «la necessitat d'articular una fe còsmica, una espiritualitat de la terra, una solidari-

7. *Poc a Poc* és un col·lectiu de persones que, des de 1998, inspira, impulsa i crea accions locals per tal de tenir cura de la terra, de l'ànima i de la societat. És un activisme de servei que integra l'ecologia, l'espiritualitat, l'economia de felicitat i l'educació en una atmosfera d'esperit lliure i de servei a la comunitat.

tat orgànica entre tots els ésser que hi viuen».⁸ També el Papa Francesc assenyala que «tots els pobles de la terra, tots els homes i dones del bona voluntat, hem d'alçar la veu en defensa d'aquest dos preciosos dons: la pau i la natura. La germana mare terra, com l'anomenava sant Francesc d'Assís».⁹ En aquest sentit, les monges i monjos del Cister de la Congregació de la Corona d'Aragó, l'any 2009, vàrem elaborar una Declaració sobre la relació dels monestirs amb l'entorn natural. En aquesta Declaració, es fa notar que la Creació de l'ésser humà a partir del fang indica la nostra interrelació amb totes les altres criatures i que la custòdia de la terra no és mai un domini espoliador i irrespectuós amb la naturalesa, sinó el seu aprofitament sostenible basat en el respecte per la biodiversitat i el just repartiment dels recursos naturals [§6]. Així mateix, també s'assenyala que, quan es treballen la unitat i l'harmonia de la pròpia vida, «s'estén com ones en un estany envers els altres germans i envers totes les criatures» [§9]. Al meu entendre, és prou significatiu que en el document també hi puguem llegir les següents paraules, que haurien de ser llum en el nostre pelegrinar: «Forma part també de la cultura i l'espiritualitat cistercenques la convicció profunda que els boscos, les pastures, les terres de cultiu, l'aigua, les aiguamolls, i, en general tota la Creació, són un do de Déu que cal poder transmetre a les generacions futures en les millors condicions possibles —o, si més no, igual com es va rebre i mai pitjor» [§14]. Ubuntu, pelegrines i pelegrins de la terra!

3. El silenci del corredor de muntanya

«Córrer és un mitjà per deixar-se penetrar per la naturalesa... és una manera de transcendir la dualitat subjecte-objecte, per sentir-se agermanat amb tot el que hi ha... i recuperar el sentit de la sacralitat del cosmos. Córrer és una experiència de llibertat... un camí d'allibe-

8. F. TORRALBA, *Una fe còsmica*, «Dialogab» (Hivern 2014) 23.

9. Discurs pronunciat a l'Aula Vella del Sínode el 28.10.2014, a: «Documents d'Església» 1053 (2015), 73.

Jesús tingué una relació dialogal extraordinària amb la naturalesa i li agradava pregar sovint enmig d'ella, en hores nocturnes i en llocs apartats.

rament. Córrer pels boscos és una manera de viure la naturalesa com una ofrena, com un do o, més ben dit, com una successió de dons... córrer pels boscos i pels cims propicia l'experiència de la gratitud, però també de la meravella. Crec que en l'ànima de tot corredor de muntanya hi ha sempre un ésser contemplatiu. Córrer és una ocasió idònia per pregar... quan corro, sento senzillament que Hi és». ¹⁰

Fa un parell d'anys, en Francesc Torralba va venir a Solius i vàrem tenir l'oportunitat de córrer plegats durant més de tres hores pel Massís Ardenya-Cadiretes. Va ser una jornada entranyable en la qual el Francesc em va comentar la possibilitat de publicar, en un futur no molt llunyà, un llibre sobre el fet de córrer. Per això, m'omple de joia poder encapçalar aquest apartat amb algunes frases que he anat espigolant d'aquest llibre que s'ha publicat fa pocs mesos ja que, endemés, em sento molt identificat amb la manera com el Francesc viu l'experiència de córrer. En Francesc Torralba —que fa més de vint-i-cinc anys que corre—, en alguna altra ocasió ja havia expressat públicament ¹¹ que ell no entenia pas l'esport com una pura activitat física, sinó com un desplegament integral de la persona que n'afecta totes les dimensions: física, mental, emocional, social i espiritual: «Prego amb freqüència, sobretot quan surto a córrer a primera hora del matí. Em sento més cridat a pregar enmig de la natura que a dins els temples.» ¹² Ben mirat, també Jesús tingué una relació dialogal extraordinària amb la naturalesa i li agradava pregar sovint enmig d'ella, en hores nocturnes i en llocs apartats. A més, no podem menystenir que el

10. F. TORRALBA, *Córrer per pensar i sentir*, Barcelona: Angle Editorial 2015, ps. 64, 66, 105, 159, 160, 164, 166.

11. Cf. Francesc TORRALBA, *Jesucrist 2.0*, Barcelona: Pòrtic 2011, p. 69.

12. *Ibidem*, p. 186.

Regne que anuncia «és un estat comunió amb la humanitat i amb la naturalesa... el Regne està present en tot i tothom, i fa saltar les dualitats... no s'identifica amb un lloc determinat, perquè es troba en un horitzó d'insubornable innocència i fraternitat».¹³

Jo només fa cinc anys que vaig començar a córrer per la muntanya, gràcies a un germà gos (el Chuky), un autèntic company i amic de pelegrinatge. Cada dia, abans de començar a córrer, sota el lledoner de la plaça del monestir que em va veure arribar fa dotze anys, faig sempre la següent pregària: «Guieu, Senyor, els nostres passos per camins de pau». Surto a córrer després de laudes i intento que el meu córrer resti ben arrelat en el moment present. Com escriu el corredor vegà Scott Jurek, «la vida no és cap cursa... el que importa és com avancem... el que és crucial és el pas que farem ara, el pas que tu fas ara».¹⁴ Per això intento «restar amatent als moments del dia: quan els ocells comencen a cantar i... surt el sol. La raó per la qual no hi dediquem temps és perquè tenim la sensació que hem de continuar avançant. En realitat, és una vertadera malaltia. Vivim, [ara i aquí], en la plenitud dels temps. Qualsevol moment és un temps propici de Déu, el seu 'kairós'».¹⁵

Aquests dies, amb l'esclat de la primavera, hi ha moments que no puc evitar plorar davant de tanta bellesa —aquesta bellesa que, com deia Simone Weil, és una manifestació sacramental del somriure de Déu. Els blancs de les flors del bruc, del marfull i de l'aranyoner; els grocs de les mimoses, de la ginesta linifòlia, de la punxeguda gatosa i dels pètals brillants de les gatasses que, arraulides, somriuen a prop dels rierols; els liles de les flors del tomanyí, del romaní, de les viudetes i de les vinques; el vermell de les primeres groselles i les mil tonalitats de marrons de les pinyes rosegades pels esquiroles. Aquests dies, com diria Thoreau i els poetes, «els rierols entonen melodies de lloança a

13. Xavier MELLONI, *El Crist Interior*, Barcelona: Herder 2010, ps. 55, 56.

14. Scott JUREK, *Córrer, menjar, viure*, Barcelona: Angle Editorial 2013, p. 297.

15. Thomas MERTON, citat a: Esther DE WAAL, *Buscando a Dios*, Salamanca: Sigüeme 2006, p. 168.

la primavera»;¹⁶ tot és curull «d'una bellesa en cercle que abraça... els colors s'aturen a l'aire i es deixen agafar... [i fins i tot sentim] les passes invisibles amb què els arbres peregrinen»;¹⁷ [Aquest dies] «parem l'oïda; / fins el gemec de l'aire / ens alliçona».¹⁸

Quan surto a córrer també miro de tenir present el consell del Kilian Jornet: «Sense deixar rastre en el terreny per on corro, intentant ser el més silenciós possible. Corro com si estigués flotant sobre el camí, que el terra quasi no noti la punta dels meus peus que frega les seves pedres. Corro adaptant-me al terreny... intentant que les baixades semblin una dansa fluïda entre el meu cos i el terreny, però sense forçar res».¹⁹ Aquesta dansa fluïda i silenciosa no sempre és fàcil d'assolir —ni en el córrer, ni en la vida!— per això em meravella i em commou profundament contemplar la fluïdesa i el silenci de la natura o d'artistes que amb la seva tendresa i sensibilitat són autèntics 'refugiats poètics' que dansen amb la Vida, com és el cas de Claire Ducreux: doll de creativitat i flux d'espontaneïtat. Al capdavall, també «quan sortim a córrer és com una obra d'art; és una creació que, a banda de la tècnica i el treball, necessita la inspiració».²⁰ Ubuntu dansa fluïda i silenciosa de la natura!

4. El silenci de l'albada

«Els primers reflexos dels ocells quan es desperten: l'albada, un moment de paor i inefable innocència, quan el Pare obre en silenci els seus ulls i els ocells Li parlen i Li pregunten si és el moment d'ésser. Ell els respon: "Sí!". I tot seguit, els ocells, un a un es van desvetllant i comencen a cantar. L'albada és un esdeveniment que suscita una so-

16. Henry David THOREAU, *Walden (o la vida als boscos)*, Barcelona: Símbol Editors 2011, p. 356.

17. PEREJAUME, *Pagèsiques*, Barcelona: Edicions 62, 2011, ps. 21, 77, 107.

18. Joana RASPALL, *Batec de paraules (Poesia lírica completa)*, Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions 2013, p. 222.

19. Kilian JORNET, *Córrer o morir*, Barcelona: Ara Llibres 2012, p. 45.

20. Kilian JORNET, *Kilian, l'home sobrenatural*, «El Temps» 1455 (1.5.2012), 55.

Quan es cultiva aquesta mirada poètica-contemplativa i es recupera el silenci de les coses no és difícil experimentar una sintonia profunda amb la natura.

lemne música en el més pregon del meu propi ésser, com si tot jo m'hagués de sintonitzar amb el cosmos i lloar Déu pel nou dia.» (Thomas Merton)

Per aprendre a escoltar el batec de la natura, el silenci de l'albada i les melodies de tot el que ens envolta, «cal que les coses facin elles mateixes la seva presentació» (Ernest Jünger), cal deixar que elles mateixes se'ns revelin amb la seva innocència i transparència. De fet, una de les arrels de la nostra paràlisi contemplativa és la velocitat de la mirada. Hem d'aturar-nos i tornar a aprendre a obrir-nos desinteressadament per deixar-nos sorprendre —com quan érem infants. No ens deturem per acollir l'oportunitat que se'ns regala a cada instant, per això Thomas Merton insistia sovint, que l'eternitat és en el present, és en el palmell de la nostra mà i ens esperonava per tal que fóssim fills de l'instant present... en realitat, tot és molt més simple: «El que faig és viure. La manera com prego és respirar».²¹ Com diria un poeta que fa poc temps vàrem conèixer a Solius: «L'instant dins l'instant, / on l'ordinari esdevé extraordinari».²²

L'artista, el poeta, amb la seva mirada contemplativa, plural, oberta i totalitzadora com la llum inaugura el món a cada instant i ens ensenya que «la poeticitat es troba en la mirada; i si la mirada és poètica transforma en poètic l'objecte mirat».²³ Quan es cultiva aquesta mirada poètica-contemplativa i es recupera el silenci de les coses no és difícil experimentar una sintonia profunda amb la natura, tant pel que fa al món vegetal com al món animal, s'esdevé una consciència

21. Thomas MERTON, a: P. McDonnell (ed.), *A Thomas Merton Reader*, New York 1974, p. 436.

22. Ramón BOSCH BOADA, *Trau de llum*, Lleida: Pagès Editors 2011, p. 71.

23. Albert RÀFOLS-CASAMADA, *Serfa d'Or 604* (abril 2010), 65.

pregona d'unitat que ens fa adonar que tot està relacionat amb tot, que nosaltres som part de la biosfera! Com diria en Thay: «Ésser és interésser. No podem existir nosaltres sols, hem d'interésser amb tot el que ens envolta».²⁴

Tant de bo que aprenguem tots plegats a cultivar aquesta transparència de la mirada que no jutja ni compara sinó que acull incondicionalment i es converteix en percepció que Déu és present arreu. És significatiu parar esment que, sant Joan de la Creu, al final del seu Càntic Espiritual, entén que les coses no són solament «notícies del Amado», sinó que en les coses hi ha l'Amat, les coses no són només passatge sinó que en elles hi ha la mateixa presència de l'Amat: «Mi Amado, las montañas, los valles solitarios nemorosos...». La presència de l'Amat també és present en la llum matinal: «Llum del matí que veiem, / fruit de la llum primordial / que brilla més enllà del firmament, / que penetra la tenebra! / [...] OM! Crist-Sol, escampa els teus raigs» (P. Estanislau M. Llopart, fragment del “*Cant a Crist Llum*”, 1977).²⁵

Al meu entendre, en certs àmbits cristians, sembla com si encara fes por parlar de la visió sacramental de la natura, és a dir, de la visió de la natura a la llum de Déu. Malauradament, —com ha fet notar amb encert, Enzo Bianchi—,²⁶ la fe cristiana, per por de divinitzar la natura i per defensar-se del paganisme que ho divinitzava tot, va esdevenir una fe acòsmica, una fe on la natura sembla que sigui només un escenari. Els cristians hauríem de confessar —assenyala Bianchi— el nostre pecat de no tenir una comunió amb la natura, de fet, es com

24. Thich NHAT HANH, *Cap a la pau interior*, Barcelona: Angle Editorial 2009, p. 106. [El budisme tracta de desenvolupar la consciència de la interdependència de les coses, i aquest fet mena a dues virtuts essencials: la saviesa i la compassió. La saviesa vol dir copsar les múltiples i invisibles relacions que existeixen entre l'ésser humà i el seu entorn. La compassió vol dir adquirir un infinit respecte i reverència per cada ésser que conviu amb nosaltres en el mateix planeta, i això condueix també a l'agraïment vers la més mínima i insignificant forma d'existència.]

25. Marcel CAPELLADES RÀFOLS, *Parle Estanislau Maria Llopart (El monjo, l'ermità)*, Barcelona: PAM 2013, p. 127.

26. Entrevista al Programa *Signes dels Temps* (núm. 1219, 8.12.124) del Canal 33.

si haguéssim oblidat que tota la Bíblia ens diu que nosaltres ens salvarem amb la Creació: no podem salvar-nos solament nosaltres sense salvar allò que ens ha generat i ens ha donat la terra (que és la nostra mare) i totes les criatures que ens envolten i que fan la nostra vida més bella i més bona. Al llibre del Gènesi no es diu pas que l'ésser humà hagi de dominar la terra i els animals, sinó que n'ha de tenir cura, ser-ne el custodi. Per això, Enzo Bianchi també ens recorda²⁷ que el destí dels homes i dels nostres germans animals és comú; és cert que a Gènesi l'ésser humà resta en el centre, però no pas perquè exploti als altres éssers sinó per tal que exerceixi la solidaritat i la comunió. Ens salvem junts: «El meu gos, els arbres que he estimat i les meves plantes aromàtiques també seran al Regne de Déu, també vull que siguin al cel juntament amb les dones i homes que he estimat i m'han ajudat a estimar» (E. Bianchi).

Val a dir —com assenyala Eulàlia Comas—²⁸ que no és pas la natura *per se* que se sacrалitza sinó la natura —i la Creació— com a revelació d'allò sagrat, com a signe inequívoc de la voluntat divina. En aquest sentit, S. H. Nasr farà un puntualització escaient sobre aquesta qüestió: partint del fet que la creació és feta *per* Déu i que existeix *en* Déu, opinarà que la teologia cristiana és com si hagués oblidat la segona part de l'afirmació i hagués vist —en els últims segles— només el Déu creador, però no la presència divina en la creació. Això no obstant, cal admetre que en la tradició teològica ortodoxa s'ha realitzat una profunda reflexió ecològica, espiritual i còsmica, àmplia i inclusiva per a la reconciliació ambiental. Les esglésies orientals, ortodoxes, coptes, siríaques, etc., sempre han remarcat el caràcter sacre de la Creació, i han desenvolupat i mantingut una relació sacramental amb ella. Dins la litúrgia monàstica siríaca, posem per cas, hi ha pregàries específiques pels animals, ja que el respecte envers ells és tan gran que es prega per tal que Déu els

27. Enzo BIANCHI, *La natura font d'espіritualitat*, «Diàlegs de Pedralbes», 14.10.2014 [en línia], <https://vimeo.com/109631828> [Consulta: 15 març 2015].

28. Cf. Eulàlia COMAS, *Quan l'home es deshumanitza i la natura es dessacralitza*, «QVC» 226 (2007) 89.

faci companys de l'ésser humà. D'altra banda, no podem estar-nos de citar l'exemple de sant Silvà del Mont Athos (1866-1938), que sentí una gran compassió per qualsevol ésser viu i es comportà amb dolcesa fins i tot amb les plantes. Silvà afirmava que l'Esperit de Déu ens ensenya a compadir-nos de qualsevol criatura, fins al punt que no s'ha de desitjar 'innecessàriament' fer cap mal ni tan sols a les fulles dels arbres. També, l'ermità de Montserrat, el Pare Estanislau, mantingué una entranyable relació d'amistat i comunió amb un pit-roig —que ell anomenava «el meu guardià»—, o amb els esquiroles i els escurçons.²⁹ Així mateix, un altre ésser humà que va comprendre la pròpia vida com un acte gratuït de lloança envers Aquell que gratuïtament se'ns dóna i experimentà una gran germanor amb tota la creació i els ésser vius va ser sant Francesc d'Assís —que fins i tot tenia molta cura de no trepitjar ni cucs ni insectes. Francesc s'adreçà a la resta d'animals en peu d'igualtat i entengué que tenen valor per ells mateixos com a germans i germanes; i per això en el seu *Càntic de les Criatures* no lloà Déu *per* totes les criatures, sinó *amb* totes elles. Els testimonis de Silvà, del Pare Estanislau, de Francesc d'Assís, i de molts altres, enllacen perfectament amb aquelles paraules tan conegudes d'Isaac de Nínive: «El cor compassiu s'abrusa per tota la creació, pels homes, pels ocells, pels animals, pels dimonis, per tota criatura. [...] Prega amb llàgrimes, en tot moment, pels animals irracionals... prega fins i tot per les serpents».³⁰ Jesús cridà les persones a ser compassives, com ho és el vostre Pare que és compassiu (cf. Lc 6,36) i, en el judaisme el més característic de la compassió de Déu és que s'estén '*a tot allò creat*' i no solament als ésser humans: «Tota la idea de la compassió es basa en una aguda consciència de la interdependència de tots els éssers vivents, que són tots part uns dels altres i estan tots implicats entre ells.»³¹

29. Cf. Esteve HUMET, *L'ermità (Vivències i records a prop d'un pare del desert del s. xx: Estanislau M. Llopart)*, PAM 2014, pp. 60-61.

30. Isaac DE NÍNIVE, *Centúries sobre el coneixement*, Barcelona: Proa, col. «Clàssics del cristianisme», 99, 2005, p. 29.

31. Thomas MERTON, *Marxist and Monastic Perspectives a*: John Moffitt ed., *A New Charter for Monasticism*, Notre Dame, 1970, p. 80.

Quan ets agraït saps que pertanys a una xarxa de donar i rebre i tu dius «sí» a aquesta pertinença. Aquest «sí» és l'essència de l'amor.

Poder viure cada dia les albaides silencioses de Solius és per a mi un moment de profunda comunió. Aleshores el meu cor sols canta: «Gràcies, Senyor!» Quan ets agraït, el cor resta obert... obert vers l'Altre.... vers els altres... obert a la sorpresa. Quan ets agraït saps que pertanys a una xarxa de donar i rebre i tu dius «sí» a aquesta pertinença. Aquest «sí» és l'essència de l'amor. Al capdavant, no calen pas paraules per expressar-lo, amb un somriure n'hi ha prou per posar el nostre «sí» en acció. Quan resto al capdamunt de les Roques Bessones, de Roca Ponça, de la Roca del Sol, dels Carcaixells (i passa un gaig blau volant pel damunt del meu cap!) o de qualsevol altre dels doms de Solius i en l'horitzó contemplo meravellat el mar i la sortida de sol, no puc evitar —com també feia Francesc d'Assís— de cantar: “*El cel se n’alegra, la terra ho celebra, bramula el mar amb tot el que s’hi mou, jubilen els camps amb tot el que hi ha, criden de goig els arbres del bosc.*” (Salm 95, 11-12). Ubuntu contemplatives i contemplatius de cor compassiu!

5. El silenci del bosc

«Confia en la meva experiència: aprendràs més en els boscos que en els llibres. Els arbres i les roques t'ensenyaran coses que cap mestre et mostrarà» (Sant Bernat de Claravall, Carta 106, núm. 2, al mestre Enric Murdach).

No tinc cap mena de dubte que «la natura és un llibre obert, en les pàgines del qual es revela el misteri de la vida» (Benet XVI, 2006) i que, com assenyalava Sant Ireneu de Lió, «el primer pas del coneixement de Déu és la contemplació de la naturalesa». Ara bé, cal aprendre a llegir aquest llibre obert... aprendre a mirar amb profunditat per tal d'entendre amb claredat... aprendre a escoltar profundament per estimar de veritat.

Aquests darrers dies, quan he sortit a córrer ja he pogut contemplar els primers corniols, les primeres estepes borrereres que ja han desplegat el seu mandala blanc i groc, la farigola florida, la viudeta i, a més, els pit-roigs ja tornen a tenir companyia: ja han tornat les orenetes, el cu-cut, els xots i les mallerengues blaves ja comencen a cercar niu amb delit. Aquest dies de primavera la natura cerca encara més la vida, l'aigua, la llum que es fa vida en el bosc... i allò que mort forma part d'un cicle que dona més vida. El '*bosc habitat*' esdevé un gran '*ubuntu*' que acull somrient tots les éssers que formem la '*revolució dels commoguts*'.³² Un 80% de la biodiversitat del planeta està en els boscos i, actualment, a Catalunya la superfície boscosa supera el 40% i es calcula que aproximadament hi ha uns 800 milions d'arbres. Com fa notar, amb encert, Martí Boada, tot recordant les sàvies paraules del seu mestre, l'ecòleg Ramón Margalef, «el bosc és l'ecosistema terrestre d'estructura més complexa. La peça cabdal n'és l'arbre, i cal un poeta per descriure apropiadament la complexitat de l'arbre».³³ Valgui llavors, ara i aquí, a tall de simple botó de mostra aquests bells aforismes poètics d'un enamorat dels arbres, Joaquín Araújo: «Emboscarse es que te vistan muchas alegrías. Los árboles siempre nos están esperando con los brazos abiertos. Nada levanta tanto como las hojas cayendo. Una mirada admirada tal vez sea el mejor abono para las arboledas. Como los bosques, ese sería un plagio necesario: os recuerdo que viven sin matar. El viento y las hojas se aman; no en vano él se hace visible por ellas, que a su vez respiran su transparencia. Los bosques lo dicen todo callándose. La sombra es un canto de ternura del árbol hacia el suelo que le sostiene. Los árboles son siempre reposados, los bosques nos descansan. ¿Sueñan los árboles su floración?»

32. «*El Bosque Habitado*» és un meravellós programa de radio (Radio 3) de natura i literatura. Una de les salutacions del programa és «Ubuntu», una antiga paraula africana que s'empra per designar humanitat/compartir i que té en compte l'harmonia i la interrelació amb tota la Creació. Sens dubte, *El Bosque Habitado* de Radio 3 és una autèntica '*revolució de commoguts*' que creiem que un altre món és possible i necessari! Ubuntu!

33. Martí BOADA, *Giono sembrador de compromisos* a: Jean GIONO, *L'home que plantava arbres*, Barcelona: El Cercle de Viena 2008, ps. 72-73.

A l'Índia, les persones estaven en contacte amb l'expansió vivent de la natura i el seu propòsit no va ser pas acumular sinó comprendre, ampliar la seva consciència, creixent amb el seu entorn i integrant-s'hi.

¿No es una sonrisa esta floración de los cerezos? Imposible la soledad, entre los árboles hermanos. El descansado árbol no cesa un solo instante de producir, sobre todo hospitalidad. ¿Cómo no van a ser poéticos los árboles si suspiran transparencia?». ³⁴

L'experiència poètica és anàloga a l'experiència religiosa; sense un apropament artístic i poètic a la realitat, la nostra vida s'empobreix. També un altre poeta, Tagore, quan parlava de la relació de la persona humana amb l'Univers recordava que la seva civilització índia va néixer als boscos. ³⁵ A l'Índia antiga, les persones estaven en contacte amb l'expansió vivent de la natura i el seu propòsit no va ser pas acumular sinó comprendre, ampliar la seva consciència, creixent amb el seu entorn i integrant-s'hi. Van comprendre que l'ésser humà no és pas un illa i per això, els savis habitants del bosc de l'Índia antiga cultivaren aquestes interpenetració i harmonia entre l'esperit humà i l'esperit del món. Aquests savis copsaren perfectament que tot el que hi ha al món està amarat de Déu i que el càntic del món no se separa mai, ni per un moment, del seu Cantant —com diuen les Upanishads, totes les coses són creades i mantingudes per una joia infinita.

Com sant Bernat de Claravall, Tagore també deia als seus alumnes que aprendrien molt més dels arbres que no pas d'ell i el mateix Antoni Gaudí feia notar que, l'arbre del costat del seu taller era el seu mestre. Quan s'estableix un vincle tan profund amb els arbres no és estrany que apareguin éssers humans com la vegana Júlia But-

34. Joaquín ARAÚJO, *Árbol*, Madrid: Gadir Editorial 2011.

35. Cf. Rabindranath TAGORE, *Sadhana (El sentit de la vida)*, Barcelona: Fragmenta Editorial 2013, p. 28.

terfly Hill —que va estar dos anys (1997-1999) pujada a una sequoia mil·lenària (Luna) per tal que no la tallessin. Quan Júlia Butterfly es va endinsar al bosc per primera vegada experimentà que significava estar viva de veritat i va entendre que ella també formava part d'allò. Un dia, Júlia, enmig d'una tempestat que durà més de setze hores, s'aferrà esporuguida a Luna i li demanà ajuda. La sequoia, enmig d'aquella furiosa tempesta, li digué a Júlia que pensès el què feien els arbres enmig d'una tempestat: «Els arbres no s'escarrassen pas a passar la tempesta rectes, tibats i ben drets [...] Es deixen gronxar pel vent. Comprenen la importància de deixar-se portar [...] Ara no et toca posar-te rígida, Júlia, perquè sinó tu també t'escardaràs. Aprèn de la força dels arbres: Flueix... deixa't portar. Així és com sobreviuràs a la tempesta. I així és com superaràs les tempestats de la teva vida».³⁶ Luna va esdevenir un gran bodhisattva per a Júlia. «Un bodhisattva és un ésser feliç, despert, amorós i comprensiu. Qualsevol que manifesti aquestes qualitats pot ser considerat un bodhisattva; qualsevol que cultivi l'amor, la frescor, la comprensió i faci feliços als altres és un bodhisattva. Els bodhisattves no necessàriament han de ser humans. També poden ser considerats bodhisattves un cérvol, un mico, un arbre o fins i tot una roca. Un arbre pot ser feliç i fresc i proporcionar oxigen, refugi i bellesa. Un arbre pot alimentar la vida i esdevenir un santuari d'ocells i d'una gran diversitat de criatures».³⁷

Una altre testimoni colpidor, relacionat amb els arbres, és el de les dones abraçadores d'arbres de l'Índia, que l'any 1972 crearen el moviment Chipko, que fou una contestació crítica a un procés indiscriminat dels recursos forestals per poder realitzar una agricultura extensiva. Les activistes de Chipko es lligaven als arbres per tal d'evitar que els tallessin i així promoure la reforestació i l'eco-desenvolupament.

Finalment, no em puc estar de citar l'emocionant testimoni del procés de guarició del gran fotògraf Sebastiao Salgado paral·lel a la

36. Citat per Jean SHINODA BOLEN, *Sabia como un árbol*, Barcelona: Kairós 2011, p. 135.

37. Thich NHAT HANH, *Un canto de amor a la Tierra*, Barcelona: Kairós 2014, ps. 20, 22.

Si l'home modern se sent només humà,
aleshores això és sinònim de deshumanització.

reforestació del bosc de la finca dels seus pares, a Brasil, i actual seu de l'Instituto Terra.³⁸ Ubuntu activistes de mirada poètica!

6. El silenci que eixampla el cercle de compassió envers tota la Creació

«La nostra tasca hauria de ser alliberar-nos de nosaltres mateixos, tot ampliant el nostre cercle de compassió abraçant a totes les criatures i a tota la natura i la seva bellesa.» (Albert Einstein). «Fins que no eixemplem el nostre cercle de compassió a tots els éssers vius, la humanitat no trobarà la pau» (Albert Schweitzer).

Estem en un moment de canvi en el qual és necessari fer un treball educatiu molt intens i ensenyar a les noves generacions a viure amb harmonia amb el món natural, el respecte envers els arbres, els animals, la terra, aprendre a escoltar i a reconnectar amb la natura, a cultivar els fruits de la terra. Cal un camí d'humanització que ha de canviar les relacions entre nosaltres i amb la natura i fer-nos adonar, d'una banda, que som part de la comunitat de la terra —la casa vital de Déu— i, d'altra banda, de la nostra mútua interdependència amb tots i tot (*inter-som*). L'any 1987, Philip Sherrard, en el seu llibre *The Rape of Man and Nature (La violació de l'home i la natura)*, ja posà relleu que si l'home modern se sent només humà, aleshores això és sinònim de deshumanització. Per a canviar l'actual actitud explotadora, destructiva i sacrílega envers la natura cal que recomponguem una imatge del món amb tres correspondències bàsiques entre la manera com Déu crea i sosté el món, la manera com el concebem els éssers hu-

38. Aquesta experiència de Salgado es pot veure en el documental *La sal de la terra* de Wim Wenders (França, 2014).

«La justícia social per a totes les persones i la ecojustícia per a tota la Creació no poden separar-se.»

mans, i la manera com la resta d'éssers creats —que són també les nostres germanes i germans— subsisteixen i participen en el món. Cal admetre, doncs, que cal cercar nous camins, ara bé —com ens interpel·lava el Papa Francesc, en una homilia (19.5.2013)— «¿estem disposats a recórrer els camins nous de la novetat que Déu ens presenta o ens atrinxerem en estructures caduques que han perdut la capacitat de resposta?»

Benauradament, ja fa temps que han anat sorgint diverses iniciatives que cerquen una pedagogia holística i contribueixen, per mitjà de l'educació, a la creació d'una vida social més humana, amb la prevalença dels valors espirituals i la integració conscient de l'ésser humà amb la natura. Entre aquestes iniciatives podríem esmentar, a tall d'exemple, la *Small School* (fundada l'any 1982 per Satish Kumar), o l'escola *Sa Llabor* (a Mancor de la Vall) o la gran tasca educativa que també realitzen testimonialment totes aquelles persones que decideixen viure en les anomenades «Ecoviles»: comunitats cooperatives, harmonioses, socialment compromeses, sostenibles i autosuficients, en les quals s'aprèn a desenvolupar la sensibilitat i la receptivitat vers la natura i on es desenvolupa una pràctica espiritual i alhora festiva i socialment compromesa. En les «Ecoviles» es fa palès que la transformació espiritual resta íntimament lligada al canvi social i ecològic. Al capdavant —com ja es recordava en el document final de la VII Assemblea del Consell Mundial de les Esglésies (Camberra, 1991)—, «la justícia social per a totes les persones i l'ecojustícia per a tota la Creació no poden separar-se».³⁹

Relacionar-nos amb la natura a partir de l'estima i el respecte —i no pas a partir de la disponibilitat i l'extracció— demanarà per part

39. *Señales del Espíritu. Informe Oficial de la VII Asamblea del Consejo Mundial de Iglesias. Camberra, Australia, 7-20 de febrero de 1991*, Buenos Aires: Ed. La Aurora 1991, p. 56.

nostra un compromís de canvi en les nostres formes de consum energètic i en les nostres formes de generar i extreure productes de la natura —en aquest sentit, el testimoni de les «Ecoviles» és, sens dubte, exemplar. Així mateix, com recorda sovint Enzo Bianchi, haurem de parar una gran atenció a l'alimentació, ja que també forma part del respecte a la natura.⁴⁰ En relació a l'alimentació, i el pa i el vi eucarístics, em van semblar molt il·luminadores les paraules del biblista Alfred Marx en un treball seu sobre els sacrificis a l'Antic Testament.⁴¹ L'autor recordava que, després de la destrucció del Temple (587 a.C.) l'únic sacrifici possible consistirà en una ofrena vegetal i en cremar encens (cf. Jr 41,5). Tanmateix, convé tenir en compte que, el pa, no serà pas un simple substitut, a manca d'una altra cosa, de la carn sacrificial. Ans al contrari, l'ús d'una matèria exclusivament d'origen vegetal permetia enllaçar amb la utopia de l'ordre de la creació tal com s'expressa a Gn 1,29-30 i on podem llegir instruccions relatives a l'alimentació que Déu dirigeix als éssers humans després d'haver-los

40. No podem menystenir que, en l'actualitat, el consum de carn és la primera causa de l'escalfament global del planeta: el 18 % de les emissions globals de gasos d'efecte hivernacle provenen de la ramaderia intensiva (els transports [cotxe, motos, avions... etc] produeixen un 13 % de les emissions globals de gasos d'efecte hivernacle). En un any, una vaca produeix exactament les mateixes emissions que un cotxe recorrent 70.000 km. (és a dir, donar una volta i mitjà al món!). Més del 50 % de cereals que es produeixen al món són consumits per animals de granja. Cal molta més terra i energia per produir proteïna animal que no pas per la proteïna d'origen vegetal (es necessiten 7 kg de cereals per produir 1 kg de carn; per produir una poma calen 70 litres d'aigua, per un bistec, més de 500 litres!). Més enllà d'aquestes dades i de moltes altres que es podrien presentar, no puc evitar dirigir la qüestió vers un altre vessant: ¿Heu pogut mirar alguna vegada els ulls dels nostres germans animals que porten a sacrificar als escorxadors? Heu sentit la por, l'angoixa i el dolor en la seva mirada i en els seus crits? I es que, com escrivia Luigi Pirandello (Premi Nobel de Literatura el 1934), «si es mira els ulls a un animal, tots els sistemes filosòfics del món s'esfondren». Quan em pregunten perquè sóc vegà intento simplement respondre que he seguit allò que sentia des de petit en el més pregon del meu ésser i després, sense cap mena d'ironia, simplement responc, amb paraules de George Bernard Shaw, que «els animals són els meus amics, i jo no em menjo pas els meus amics!».

41. Cf. Alfred MARX, *Los sacrificios del Antiguo Testamento* [«Cuadernos bíblicos» núm. 111], Estella (Navarra): Verbo Divino 2002, ps. 51.52

Perquè el pa i el vi remetent a aquest ordre original del respecte a la vida és per això que, igualment, poden esdevenir símbols de la vida que Déu ens regala.

beneït: aquesta alimentació haurà de consistir exclusivament en «plantes que tenen llavor» i «d'arbres que produeixen fruit amb llavor»; així mateix la resta d'animals hauran d'alimentar-se de «tota mena d'herba verda». Ens adonem, així, com el conjunt dels éssers vius creats per Déu es veu unit pels llaços de la solidaritat i de la comunió que resulten del consum d'una mateixa mena d'aliment. Ara bé, excloent qualsevol mena d'aliment d'origen animal, Déu també estarà indicant el profund respecte a la vida. La vida només pertany a Déu, que l'ha creat. I cap ésser viu, home o animal, té el dret d'apoderar-se d'ella. El pa representarà així els cereals i les lleguminoses; el vi, el producte dels arbres i dels arbustos, que Déu ha assignat com aliment als éssers humans. I perquè el pa i el vi remetent a aquest ordre original del respecte a la vida, és per això que, igualment, poden esdevenir símbols de la vida que Déu ens regala. Per tant, quan consumim ritualment aquest aliment original, ofert per Déu, també participem plenament en la benedicció de Gn 1,28 i anticipem amb el testimoni de les nostres vides el moment en què aquests valors originals seran restablerts en la seva plenitud.

Com ha fet notar el Papa Francesc, «hi ha altres éssers fràgils i indefensos que moltes vegades queden a mercè dels interessos econòmics o d'un ús indiscriminat. Em refereixo al conjunt de la creació. Els éssers humans no som mers beneficiaris, sinó custodis de les altres criatures. No deixem que al nostre pas quedin signes de destrucció i de mort que afectin la nostra vida i de les futures generacions.» («Evangeli Gaudium», núm. 215). En aquest sentit, cal assenyalar que monjos cistercencs, com Thomas Merton, van comprendre perfectament aquest missatge del Papa Francesc, i per això quan algú li recriminava que es preocupés més pels animals que per les persones, ell responia que no hem pas de triar entre uns i altres... els nostres cors

són prou grans per tenir cura de tots... tots estem connectats i formem part de la Creació de Déu. Tant de bo aprenguem a eixamplar el nostre cercle de compassió envers tota la Creació de Déu. A més, des dels monestirs intentem no oblidar que «tota agrupació monàstica és una societat utòpica que desitja ser paràbola de la nova humanitat, on les persones es valoren pel que són i no pas pel que tenen; en no tenir res, poden ser del tot. Alhora una comunitat monàstica també és utopia pel que fa a la relació que estableix amb la natura: la respecta, la integra i s'hi relaciona de forma sagrada». ⁴² Que així sigui... buntu!